

Lausunto sivistysvaliokunnalle
HE 209/2024 vp

Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta (HE 209/2024 vp)

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua esityksestä eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta. SYL pitää tarkoituksenmukaisena esityksen tavoitetta selkeyttää Suomen Akatemian hallinnollisia rakenteita ja vahvistaa Akatemian hallituksen strategista työskentelyä.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan tutkimuksen ja tutkimusedellytysten rahoittamista sekä kansainvälistä yhteistyötä koskevien Akatemian tehtävien hoitaminen ei saa olla ristiriidassa Suomen kansallisen turvallisuuden, Suomen kansainvälisten velvoitteiden tai Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa. SYL tunnistaa muuttuneen kansainvälisen turvallisuustilanteen asettamat paineet yhteiskunnan eri osa-alueille, mukaan lukien tieteelliselle tutkimukselle. SYL pitää myös perusteltuna, että lainsäädännön keinoin annetaan Suomen Akatemialle mahdollisuus jättää rahoittamatta hankkeita, joihin liittyy tieteellistä turvallisuutta vaarantavia elementtejä.

SYL suhtautuu kuitenkin kriittisesti ehdotetun säännöksen muotoilun yksityiskohtiin. SYL pitää hyvänä opetus- ja kulttuuriministeriön lausunnon mukaista ehdotusta poistaa viittaukset Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan lakitekstistä. Nähdäksemme esityksen muotoilu on epämääräinen sekä ongelmallinen Suomen perustuslaissa taatun tieteen ja tutkimuksen vapauden näkökulmasta. Julkisuudessa on käyty runsaasti keskustelua hallituksen alkuperäiseen esitykseen sisältyvän säännöksen viittauksesta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Jaamme julkisessa keskustelussa esiintyneen huolen, että alkuperäinen muotoilu pitää sisällään mahdollisuuden politisoida näitä teemoja kriittisesti käsittelevän tutkimuksen. Ehdotettu säännös olisi näin ollen altis väärinkäytöksille alkuperäisessä muodossaan, minkä vuoksi yhdyimme opetus- ja kulttuuriministeriön ehdotukseen kohdan poistamisesta.

Vaikka pidämme Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevan kohdan poistamista kannatettavana, suhtaudumme edelleen varauksella esitykseen jäljelle jääneeseen viittaukseen Suomen kansalliseen turvallisuuteen. Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, ettei Suomen lainsäädännössä ole täsmällistä määritelmää kansalliselle turvallisuudelle. Tämän vuoksi on edelleen jossain määrin epäselvää, miten lakia tulevaisuudessa sovellettaisiin kansallisen turvallisuuden näkökulmasta.

Tästä syystä katsomme, että lainsäädännön täsmällisyyden varmistamiseksi tulisi Suomen kansallisen turvallisuuden sijaan viitata [Euroopan unionin neuvoston suosituksen mukaisen tutkimuksen turvallisuuden](#) (C/2024/3510) käsitteeseen. SYLin näkemys on, että tutkimuksen turvallisuuden käsitteellä tulisi korvata kokonaan viittaukset Suomen kansalliseen turvallisuuteen, Suomen kansainvälisten velvoitteisiin ja Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Ehdotamme 2 §:n muotoilun muuttamista seuraavaan muotoon: Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä hoitaessaan Akatemian tulee ohjata ja valvoa, että tutkimuksen turvallisuus ja siihen kohdistuvat riskit tutkimushankkeissa, tutkimusyhteistyössä ja tutkimustulosten hyödyntämisessä otetaan asianmukaisesti huomioon.

Ehdotamme myös, että esityksen säännöskohtaisista perusteluista (kohta 7) poistetaan ehdotus muotoilla säännös niin, että se vastaa maa-asemista ja eräistä tutkista annetun lain (96/2023)

säännöksiä maa-asema- ja tutkatoiminnan luvanvaraisuudesta. Kyseisen lain mukaan maa-aseman ja tutkatoiminnan luvan myöntämisen edellytyksenä on muun muassa, että maa-asema- ja tutkatoiminta ei ole ristiriidassa Suomen kansallisen turvallisuuden, Suomen kansainvälisten velvoitteiden tai Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa. SYLin näkemys on, ettei tutkimuksen rinnastaminen maa-asema- ja tutkatoimintaan ole tarkoituksenmukaista maa-asema- ja tutkatoiminnan erittäin raskaan sääntelyn vuoksi.

Vapaan tieteen ja kansallisen turvallisuuden yhteensovittaminen kiristyneessä kansainvälisessä ilmapiirissä edellyttää, että lainsäädännössä käytetään täsmällisiä käsitteitä. Valiokunnan mietintöön tulisi kirjata muutoksen perusteisiin, että tutkimuksen turvallisuus määritellään Euroopan unionin neuvoston tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta annetun suosituksen (C/2024/3510) määritelmän mukaisesti. SYLin näkemys on, että lain tulkinnan ja toteuttamisen kannalta on tarkoituksenmukaisempaa puhua tutkimuksen turvallisuudesta kansallisen turvallisuuden sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan sijasta. Tutkimuksen turvallisuus on näitä molempia tarkemmin rajattu käsite, minkä vuoksi sen nojalla voidaan paremmin estää tutkimuksen väärinkäyttöä. On lisäksi tärkeää, että perustelutekstissä lukee selkeästi, ettei lain tarkoituksena ole rajoittaa rahoitettavia hankkeita niiden tutkimusaiheiden tai kysymyksenasetteluiden perusteella.

SYL korostaa, että hakemuksen tieteellinen laatu, joka on varmistettu riippumattomalla kansainvälisellä arvioinnilla, tulee säilyttää Suomen Akatemian rahoituspäätösten pääasiallisena perusteena. SYL pitää hyvänä, että esityksestä on poistettu maininta siitä, että Suomen Akademia voisi ohjeistaa kansainvälisiä arvioitsijoita huomioimaan Suomen kansalliseen turvallisuuteen liittyvät näkökohdat tieteellisen laadun arvioinnin ohella.

Lisäksi pidämme tärkeänä, että Suomen Akademia kehittää riskien arviointia ja tähän liittyviä ratkaisukäytäntöjä yhdessä korkeakoulujen ja muiden tutkimusorganisaatioiden kanssa. Suomen Akatemialle on taattava riittävät resurssit ja osaaminen tieteen turvallisuuden ja kansainvälisten velvoitteiden huomioimiseen tieteellisen arvioinnin ohella. Turvallisuuteen liittyvästä riskienhallinnasta aiheutuvat kustannukset tulisi myös huomioida kohdassa 4.2 ”taloudelliset vaikutukset”.

SYL pitää perusteltuna lakiesityksen ehdotusta selkeyttää Akatemian hallinnon rakenteita muuttamalla tutkimusinfrastruktuurikomitea tutkimusinfrastruktuuritoimikunnaksi. Pidämme kuitenkin välttämättömänä, että tutkimusinfrastruktuureilla säilyy jatkossa vähintään oma toimikuntansa. Kannatamme myös akatemiaprofessoreiden ja -tutkijoiden palkkausta koskevien säännösten kumoamista.

Helsingissä 20.2.2025

Anselmi Auramo
Puheenjohtaja

Roope Tukia
Pääsihteeri

Lisätiedot:

Nikolas Bursiewicz
Koulutuspolitiikan asiantuntija
041 515 2230
nikolas.bursiewicz@syl.fi